

M.Q. Jabborova

Farg'ona davlat universiteti

Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrası kattao'qituvchisi PhD

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING TURLI FAOLIYATLARIDA TA'LIM TAMOYILLARIDAN FOYDALANISH

Annotatsiya: Ta'lim jarayonining asosiy yo'nalishlari va qadriyatlarini belgilaydigan ko'plab ta'lim tamoyillari mavjud bo'lib, bu tamoyillar ta'lim jarayonini shakllantirishda muhim o'rin tutadi shuningdek, shaxsning yuqori sifatli va har tomonlama rivojlanishini ta'minlashga asos bo'ladi.

Kalit so'zlar: tamoyil, ijtimoiy, iqtisodiy, evolyutsiya, ijtimoiy rivojlanish, kognitiv rivojlanish, uzluksiz rivojlanish.

Аннотация: Существует множество образовательных принципов, определяющих основные направления и ценности образовательного процесса, и эти принципы играют важную роль в формировании образовательной практики и являются основой обеспечения качественного и всестороннего развития личности.

Ключевые слова: принцип, социальный, экономический, эволюция, социальное развитие, когнитивное развитие, непрерывное развитие.

Annotation: There are many educational principles that determine the main directions and values of the educational process, and these principles play an important role in the formation of educational practice and are the basis for ensuring high-quality and comprehensive development of the individual.

Key words: principle, social, economic, evolution, social development, cognitive development, continuous development.

Introduction: Hozirgi kunda maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanish qonuniyatlarini, uning jinsi, yoshi va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda pedagogik jarayonni tashkil qilishni biladigan mutaxassisga jamiyat, ayniqsa, oilaning talabi ortib bormoqda. Shuni hisobga olgan holda, o'tgan davrda maktabgacha ta'limni rivojlantirish va samarali faoliyat ko'rsatishga qaratilgan qator normativ- huquqiy hujjatlar qabul qilindi hamda kompleks chora tadbirlar amalga oshirildi.

Maktabgacha ta'lim sohasi uzluksiz ta'lim tizimining birlamchi bo'g'ini hisoblanib, u har tomonlama sog'lom va barkamol shaxsni tarbiyalash hamda maktabga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Maktabgacha yoshda bolaga singdirilgan bilim va qadriyatlar uning kelgusidagi hayotini belgilab berishi sababli maktabgacha ta'lim barkamol shaxsni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasining mazmuni maktabgacha yoshdagi bolalar uchun maktabga kirishda teng boshlang'ich imkoniyatlarni ta'minlash muammosini hal qilishga qaratilgan. Maktabgacha ta'lim tashkilotining bo'lajak tarbiyachilari bolaning shaxsini rivojlantirishga alohida ta'sir ko'rsatadilar, chunki ular bolaning ijodiy rivojlanishini amalga oshirishiga, o'z-o'zini takomillashtirishiga hissa qo'shadilar.

Shunga ko'ra bo'lajak tarbiyachilarni pedagogik faoliyatga tayyorlashda ularning e'tiborini bolalar bilan ishlashning quyidagi tamoyillariga qaratish taklif etiladi:

- ta'lim mazmunining tizimliliği va loyihaviy tashkil etilishidan foydalanish;
- bolalarning izlanuvchanlik qobiliyatini faollashtiruvchi usullardan keng foydalanish;
- bolalar jamoasini shakllantirish va boshqalar

Talim tamoyillarini maktabgacha ta'limda qo'llash har bir tarbiyalanuvchining talab va qobiliyatini hisobga olgan holda individual rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratish hamda ta'limning zamonaviy usullaridan foydalanishni o'z ichiga oladi. Masalan, tabaqalashtirilgan ta'lim tamoyili tarbiyachilarga ta'lim jarayonini tarbiyalanuvchilarning o'ziga xos ehtiyojlariga, ularning bilim darajasi, moyillik va qiziqishlarini hisobga olgan holda moslashtirish imkonini beradi. Shuningdek, maktabgacha ta'limning barcha tarbiyalanuvchilari, shu jumladan alohida ehtiyojli bolalar uchun ochiqligi tamoyili va ta'limning uzluksizligi, butun umr davomida uzluksiz rivojlanish va o'rganishni ta'minlashdagi muhim tamoyillardir.

Shu jumladan, ta'lim jarayonining asosiy yo'nalishlari va qadriyatlarini belgilaydigan ko'plab ta'lim tamoyillari mavjud bo'lib, ulardan asosiylari quyidagilardan iborat:

1. Barcha uchun ta'lim olish imkoniyati: ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy mavqeidan qat'iy nazar, ta'lim olish imkoniyatini ta'minlash.
2. Shaxsning yaxlit rivojlanishi tamoyili: ta'lim jarayonini shaxsning barcha jabhalarini, jumladan, jismoniy, intellektual, hissiy va ijtimoiy rivojlanishga yordam beradigan tarzda tashkil etish.
3. Tizimli ta'lim tamoyili: bolalarga bilimning barcha sohaları bo'yicha bilim va ko'nikmalarni egallash imkonini beruvchi izchil va yaxlit ta'lim tizimi.
4. O'qitishni differentsialashtirish tamoyili: har bir bolani individual xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olish, o'qitishni ularning bilim va qobiliyat darajasiga moslashtirish.
5. Ta'limning kontekstliliği tamoyili: o'quv materiali va real hayotiy vaziyatlar o'rtasidagi aloqalarni o'rnatish, uning dolzarbligi va amaliy ahamiyatini ta'minlash.
6. Ta'limning uzluksizligi tamoyili: bolalikdan qarilikgacha butun umr davomida o'rganish va rivojlanish imkoniyatlarini ta'minlash.

Bu tamoyillar ta'limni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, bola shaxsining yuqori sifatli va har tomonlama rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan. Shuningdek, maktabgacha ta'limda bolalarning har tomonlama rivojlanishiga hissa qo'shadigan bir qator ta'lim tamoyillaridan unumli foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Har bir tarbiyachi maktabgacha yoshdagi bolaning individual moyilligi va manfaatlarini hisobga olgan holda, uning noyob qobiliyatlarini rag'batlantirishi va ularni rivojlantirishi kerak. Bunda bolaning ta'lim olish uslubiga e'tibor berish muhimdir: ba'zi bolalar vizual idrok etish orqali, boshqalari eshitish yoki kinestetik idrok orqali yaxshiroq o'rganadilar. Shuningdek, bolaning individual ehtiyojlarini, shu jumladan uning sog'lig'i, psixomotor rivojlanishining xususiyatlarini, uning oilasining madaniy va ijtimoiy xususiyatlarini hisobga olish ham muhimdir. Ushbu xilma-xil omillarni hisobga olgan holda, tarbiyachilar har bir bolaning ijtimoiy moslashuvini, har

tomonlama to'liq rivojlanishini qo'llab-quvvatlashi uchun ta'lim tamoyillaridan to'g'ri foydalanishi kerak.

Ijtimoiy rivojlanish bolani boshqalar bilan turli munosabatda bo'lishini, ijtimoiy norma va qoidalarni tushunishini, empatiyani rivojlantirishni va munosabatlarni o'rnatish jarayonini tavsiflaydi. U muloqot qilish, hamkorlik qilish, nizolarni hal qilish, boshqalarning his-tuyg'ularini tan olish, ijtimoiy vaziyatlarga moslashish va madaniy farqlarni hurmat qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Bolaning ijtimoiy rivojlanishi atrofdegilar bilan o'zaro munosabatga kirishish, ta'sir qilish orqali sodir bo'ladi va bolaning oila, tengdoshlari, ta'lim muassasalaridagi ta'lim jarayoni, jamiyat bilan muloqot qilishda olgan tajribasiga bog'liq.

Bolaning kognitiv rivojlanishi uning kognitiv faoliyatining evolyutsiyasini tavsiflaydi, ya'ni idrok etish, fikrlash, eslash, muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish va egallagan bilimlaridan foydalanish qobiliyatidir. Bu jarayon bolaning aqli, xotirasi, diqqati, nutqi, tafakkuri, tasavvuri, mantiqiy fikrlashi va boshqa kognitiv funktsiyalarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Kognitiv rivojlanish bolaning tevarak-atrofdagi ma'lumotlar bilan o'zaro munosabati, tajribasi, o'rganish darajasi, intellektual vazifalar va o'yinlarda faol ishtirok etishida namoyon bo'ladi.

Kognitiv rivojlanish bolaning fikrlash qobiliyatining o'sishi va o'zgarishidir. Maktabgacha yoshdagi davr kognitiv rivojlanishning muhim bosqichi bo'lib, ta'lim tamoyillarini amalga oshirish, o'rganish va o'sishni rag'batlantirish uchun zarurdir

Maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv rivojlanishida ta'lim tamoyillaridan foydalanishning afzalliklari quyidagicha:

- Kognitiv qobiliyatlarni oshirish: Bolalarda tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va qaror qabul qilish qobiliyatlari rivojlanadi.
- Nutq rivojlanishining yaxshilash: bolalarning so'z boyligini boyitadi, ravon so'zlashish va tushunishini kengaytiradi.
- Ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish: bolalar hamkorlik qilishni, samarali muloqot qilishni va his-tuyg'ularini tartibga solishni o'rganadilar.
- Motivatsiya berish: Bolalarni ta'lim tamoyillariga mos keladigan qiziqarli mashg'ulotlarni o'rganishga bo'lgan muhabbatni kuchaytiradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim tamoyillaridan foydalanish maktabgacha yoshdagi bolalarning optimal kognitiv rivojlanishini rag'batlantirish uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu tamoyillarni o'quv rejasi va faoliyatiga integratsiyalashgan holda, tarbiyachilar bolalarning fikrlash va o'rganishning barcha jabhalarida o'sishini qo'llab-quvvatlovchi rag'batlantiruvchi va boyitish muhitini yaratishi mumkin.

Conclusion. Maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlanishida ta'lim tamoyillari muhim ahamiyatga ega. Ta'lim tamoyillarini faoliyatlarda to'g'ri qo'llash va foydalanish maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'limning samaradorligini oshirishga, bolalarni intellektual rivojlanishiga, maktab ta'limiga tayyorlanishida asos bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi.
2. Bo‘tayeve U, K. Oqilova Maktabgacha yoshdagi bolalarni shakllantirishda o‘yin-mashg‘ulotlarning o‘rni // metodik tavsiyanoma Samarqand 2009 yil.
3. M.Q Jabborova Bo‘lajak pedagoglarni tayyorlash tizimida malakaviy amaliyotning rol Scientific progress volume 3 | issue 4 | 2022
issn: 2181-160
4. M.Q.Jabborova Sharq mutafakkirlarining ilmiy me’rosida barkamol shaxs ta’lim- tarbiyasi Science «science and innovation» xalqaro ilmiy jurnali. 19.11.2022nd innovation volume 1 issue 8 uif-2022: 8.2 | issn: 2181-3337
5. Jabborova, M. (2022). Bo‘lajak pedagoglarni tayyorlash tizimida malakaviy amaliyotning roli. Scientific progress, 3(4), 167-173.
6. Jabborova M. Q (2022). Tarbiyachi kasbining ma’naviy axloqiy negizlari. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(Special Issue 2), 64-70.
7. 7. Элен Халперин "Границы возможного: Как дети учатся исследовать мир" (The Power of Limits: Proportional Harmonies in Nature, Art, and Architecture).
8. 8. Ж. Пиаже "Интеллектуальное развитие ребенка" (The Intellectual Development of the Child)